

UKRAYNA KRİZİNİN ORTADOĞU'YA GÖSTERDİKLERİ: EMPERYALİZM VE ORYANTALİZM ARASINDA

DR. MUSTAFA YETİM

Uzman ORSAM

“

Rusya'nın Ortadoğu'daki politikalarına Batı'nın yeterince itiraz etmemesi ve dahası Rusya'nın Libya-Suriye krizlerinde başat aktör olmasının dolaylı da olsa onaylanması yaşanan Ukrayna krizinde Batı'nın takındığı “evrensel değerlere bağlılık” tutumunun sorgulanmasına yol açmaktadır.

”

Rusya'nın 24 Şubat'ta Ukrayna işgalini başlatmasının Soğuk Savaş sonrası dünyanın önemli kırılma hatlarından biri olacağı aşîkârdır. Küresel aktörler arasındaki bloklaşmanın daha sert bir zemine kayması, toprak bütünlüğü-siyasi bağımsızlık gibi uluslararası hukuk prensiplerinin aşınması, Birleşmiş Milletlerin (BM) “uluslararası is-

tikrarı-barışı sağlama” temel misyonunun daha fazla tartışmaya açılması, alınan yaptırım kararlarıyla küreselleşme sürecinden enerji devi Rusya'nın izole olma ihtimali ve Rusya'nın Atlantik İttifakı adeta güçlendirmesi gibi Ukrayna merkezli krizin değişen küresel siyasi, hukuki, ekonomik ve sosyal etkilerinin yanı sıra Ortadoğu açısından da önemli yansımaları olduğu belirtilebilir. Son süreçte Rusya'nın Ortadoğu'da askerî, siyasi ve ekonomik girişimlerinin yoğunlaştığını düşünürsek Ukrayna sürecinin nereye evrileceği Rusya'nın bu bölgedeki etki kapasitesini de şekillendirecektir.

ORTADOĞU'DA RUS GİRİŞİMLERİ VE BATI'NIN “SESSİZLİĞİ”

Aslında özellikle Arap Ayaklanmaları süreciyle Rusya'nın Ortadoğu ve Kuzey Afrika gelişmelerinde daha etkin bir profil sergilediği görülmektedir. Bu bağlamda Suriye iç savaşına DAES-karşıtı koalisyonun parçası olarak dâhil olan Moskova yönetiminin burada Beşar Esad rejiminin sivil insanlara

yönelik düzenlediği katliamlara verdiği destek bu konularda Rusya'nın tutumunu önceden göstermiştir. Dahası sadece Rusya değil Libya çatışmalarında da Wagner Grubu paralı askerler aracılığıyla Libya'da Trablus'taki meşru hükümeti devirmeye çalışan Halife Hafter milislerine verdiği destek bilinmektedir. Hafter milislerinin de Esad rejimine benzer şekilde insani trajedinin yaşanması ve katliam girişimlerinin gerçekleşmesinde rolü olduğunu düşünürsek Rusya'nın bu süreçlerdeki cesaretlendirici rolü daha rahat anlaşılabilir: Dolayısıyla Ortadoğu bölgesi Rus yayılmacılığının ve bu yayılmacılık sürecinde Rusya'nın insani-savaş hukuku prensipleri ya da diğer evrensel değerlere yönelik tutumunu yakından tecrübe etmiştir. Diğer taraftan Rusya'nın sert güç unsurlarıyla söz konusu ülkeler ve Doğu Akdeniz bölgesinde de aktif ve etkin bir küresel-alternatif aktör hâline dönüştüğü de unutulmamalıdır.

Rusya'nın Ortadoğu'daki söz konusu eylemleri Ukrayna krizinden önce bu aktörün yayılmacı politikasındaki oluşturuç unsurları doğrular nitelikteydi. Buna rağmen Rusya'nın Ortadoğu'daki politikalarına Batı'nın yeterince itiraz etmemesi ve dahası Rusya'nın Libya-Suriye krizlerinde başat aktör olmasının dolaylı da olsa onaylanması yaşanan Ukrayna krizinde Batı'nın takındığı "evrensel değerlere bağlılık" tutumunun sorgulanmasına yol açmaktadır. Bilindiği gibi Batılı ülkelerin ve özellikle son dönemde ABD'nin Ortadoğu yaklaşımı da sömürgeci nitelikler taşıması ve bölgedeki demokratik gelişmelere engel olmak yönünde

eleştirilmektedir. Özellikle genel olarak Batı ve özel olarak ABD'nin uzun yıllara dayanan İsrail işgaline verdiği çok boyutlu destek ve Filistin halkının "egemen, bağımsız ve toprak bütünlüğüne" sahip şekilde var olmasını engeller politikaları Batı'nın Ukrayna krizine yönelik benimsediği söylemin nedenli Oryantalist (Şarkiyatçı) unsurlar taşıdığına işaret etmektedir. Ukrayna krizini adeta Rusya'yı "liberal-özgür dünyayı" yok etmeye çalışan öteki şeklinde inşa etme ve Batı'yı da "özgür-demokratik dünyanın" parçası Ukrayna'yı "kurtaran" olarak konumlandıran Batılı başkentlerin bu kriz süresince izlediği politikaların da Doğu'yu "tahakküm altına alma" ve "sömürme" amaçlarına hizmet eden Şarkiyatçı yaklaşımlarla uyumlu olduğu söylenebilir.

Ukrayna işgalinin başlamasıyla "güçlü", "dayanışmacı" ve "kararlı" tepki veren Batı'nın bu tutumu geçmişteki "yatıştırıcı" politikası göz önüne alındığında bir nevi şaşırtıcı karşılanmıştır. Rusya'nın belki de Batılı başkentlerin görece "yumuşak" tutumuyla hızlandırdığı Ukrayna işgalinin zaman içerisinde belirli sembollerim itleri inşa etmek amacıyla değerlendirildiği görülmüştür.

ORTADOĞU ÜZERİNDEN UKRAYNA "TEMSİLLERİ" Nİ OKUMA

Ukrayna'nın parçası Kırım, 2014'te işgal edilmesine ve bir süredir Rus-

ya Ukrayna'yı işgal edeceğine yönelik güçlü söylemler benimsemesine rağmen Batılı başkentler genel itibarıyla "Rusya'yla çatışmayacaklarını" açıklamıştır. Ukrayna işgalinin başlamasıyla "güçlü", "dayanışmacı" ve "kararlı" tepki veren Batı'nın bu tutumu geçmişteki "yatıştırıcı" politikası göz önüne alındığında bir nevi şaşırtıcı karşılanmıştır. Rusya'nın belki de Batılı başkentlerin görece "yumuşak" tutumuyla hızlandırdığı Ukrayna işgalinin zaman içerisinde belirli sembollerim itleri inşa etmek amacıyla değerlendirildiği görülmüştür. Bu çerçevede bağımsızlığı-

nı-egemenliğini kazanma amacıyla mücadele eden Ukrayna halkı ve liderliği Batı'nın parçası olarak konumlandırılırken Batı yeniden özgür-liberal dünyanın "kurtarıcısı" rolüyle Ukrayna işgalinde birlikte hareket etmeye başlamıştır. Böylece Ukrayna çatışmalarından kaçan mültecilerin de Avrupa başkentleri tarafından kabul edileceği açıklanmıştır. Öyle ki mülteci karşıtlığında ön planda yer alan aşırı sağcı partiler ve Yunanistan gibi ülkeler de Ukrayna'dan göç akınına kabul edeceklerini ifade etmiştir. Bu şekilde Rus işgali Batı dünyasının değerlerini ve insanlarını

tehdit eden bir “öteki”ye hızla yükseltilirken Batı yeniden kendini evrensel değerlerin merkezi ve temel savunucusu olarak Doğu-Batı ilişkisindeki “başat ve üstün konumunu” pekiştirmeyi amaçlamıştır. Dolayısıyla Ukrayna işgalinin sadece sebep olduğu insani dram ve Rusya’nın yayılmacılığındaki riskler nedeniyle değil küresel hiyerarşik düzendeki önemi nedeniyle de fazlasıyla Batılı başkentlerce “sahiplenildiğini” düşünmek gerekmektedir.

Bu bağlamda Ortadoğu’da uzun yıllar İsrail tarafından işgal edilen Filistin halkının neden benzer

ilgiyi ve önemi almamasının ve aksine İsrail’e yönelik süren desteğin açıklamasının da benzer saiklerle olduğu söylenebilir. Diğer bir ifadeyle İsrail-Filistin meselesinde işgal eden İsrail Batı’nın parçası olarak değerlendirildiği ve Ortadoğu’nun “seküler-demokratik” ülkesi olarak inşa edildiği için Filistinliler “özgür, demokratik, egemen ve üstün” olma hakkına sahip Batılı toplumu değil “ikincil, gelişmemiş ve kontrol edilmesi gerekli” Doğu toplumunun bir parçası olarak değerlendirilmektedir. Mevcut Ukrayna işgali ve uzun yıllara dayalı Filistin işgaline yönelik Batılı

politikaların kısa bir okuması bu politikaların “mit” inşa ederken Doğu-Batı arasındaki hiyerarşik ilişkileri dikkate aldığını ve evrensel değerleri bu ilişkilerde oynadıkları role göre değerlendirdiklerini doğrulamaktadır. Benzer şekilde özellikle Suriye iç savaşıyla görünür olan mülteci akını sonucunda Avrupalı başkentlerin “Kale Avrupası” inşa süreci ve Türkiye gibi üçüncü ülkelerle geri kabul anlaşmaları imzalaması Avrupalı başkentlerin göç sürecine ilişkin gerçek politikalarına işaret etmektedir. Diğer taraftan, krizin patladığı ilk andan itibaren Batılı ülkelerin Ukraynalılara yönelik açık kapı politikası ve uzun dönemdir Ortadoğu ve diğer bölgelerden gelenlere yönelik kapalı kapı, hatta mülteci hukukuna uygun olmayan politikalar Batı’nın “mülteci ve insan hakları” yaklaşımındaki Şarkiyatçı ve dolayısıyla Batı-Doğu hiyerarşisinde meselenin önemiyle alakalı durumu göstermektedir. Bir taraftan “özgür-liberal dünyanın insanları” olarak tanımlanan Ukrayna kökenli göçmenlere açık kapı politikası normalleştirilirken diğer taraftan “Batı dolayısıyla evrensel standartlara uymadığı” normalleştirilmesiyle reddedilen özellikle Suriyeli mültecilerin durumu söz konusudur.

Sonuç olarak, Ukrayna krizi pek çok açıdan önemli olmasına rağmen hem Rus emperyalizminin Ortadoğu’da da etkisini daha fazla gösterebilecek olumsuz etkilerini hem de Batılı ülkelerin insan hakları, özgürlük, demokrasi ve mülteci hakları gibi konularda sömürgeci yaklaşımlarına hizmet eden Şarkiyatçı anlayışı sürdürdüğünü ortaya koymuştur. ■